

Hr Alar Karis
Vabariigi Presidendi Kantselei
A. Weizenbergi 39
15050 Tallinn

Tallinnas, 22. juuni 2025

Lgp Vabariigi President, hr Alar Karis!

9. aprillil 2025 pöördusin Teie poole palvega jätta välja kuulutamata Riigikogu poolt samal päeval vastu võetud kirikute ja koguduste seaduse (KiKoS) muutmise seadus (570 SE). Oma 24. aprilli otsusega 545 jätsitegi seaduse välja kuulutamata ja saatsite selle Riigikogule uueks arutamiseks, nentides seaduse vastuolu põhiseadusega.

Paraku võttis Riigikogu 18. juunil 2025 seaduse uuesti vastu küll muudetult, aga ilma et põhimõttelised põhiseadusvastasuse tinginud probleemid oleksid kõrvaldatud (570 UA). Nii talitati teadlikult ja tahtlikult, sest läbi kogu seaduseelnõu uuesti arutamise ei varjanudki kõnealuse seadusandliku projekti eestvedajad, et nad ei nõustu Teie kriitikaga, samas aga Teie kriitika sisuks olevaid argumente ümber lükkamata.

Teie argumentide ümber lükkamise asemel deklareeriti lihtsalt mittenõustumist ning kas eitati üleüldse usuvabaduse ja ühinemisvabaduse riivet või korrutati, et nimetatud vabadused ei saa olla julgeoleku ja põhiseadusliku korra tagamisel takistuseks. Saamata aru, et julgeolekukaalutlus ei ole justkui võluvits, mida viibutades võib kõigist põhiseaduslikest õigustest üle sõita, ilma et peaks arvestama põhiseaduse paragrahvis 11 sätestatud fundamentaalse põhimõttega, et piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas realselt vajalikud.

Seetõttu pöördun Teie poole palvega, et jätaksite taas seaduse välja kuulutamata. Taotlust põhjendades ei hakka ma üle kordama kõiki argumente, mille tõin esile oma 9. aprilli pöördumises, olgugi et need on ilma eranditeta endiselt relevantssed.

Seadust välja kuulutamata jättes toonitasite, et usuvabaduse ja ühinemisvabaduse ulatuslikku piirangut ei saa pidada põhiseaduspäraseks, sest deklareeritud eesmärgid on võimalik saavutada juba kehtivas õiguses eksisteerivate ja palju vähem nimetatud õigusi piiravate vahenditega:

"Vastuvõetud seadus pole kooskõlas põhiseadusega, kuna sellega loodud usuvabaduse ja ühinemisvabaduse piirang ei ole proportsionaalne. Kehtivas õiguses on usuliste ühingute tegevuse kontrollimiseks juba väga jõulised hoovad, mida tuleb vajadusel senisest rohkem kasutada. Võimalik on luua ka täiendavaid meetmeid riikliku julgeoleku kaitseks, ent ei saa kehtestada ebaselget ja ulatuslikku keeldu, mis tungib usu- ja ühinemisvabaduse tuumani ning pole demokraatlikus ühiskonnas vajalik, kuna selle eesmärgi saab saavutada teiste vahenditega."

Lisaks andsite Riigikogule selge vihje, mil moel eelnõud muuta, et oleks võimalik pidada seda põhiseadusega kooskõlas olevaks:

"Kui võtta aluseks konkreetne, Eestis registreeritud ühenduse enda tegevuses avaldunud oht julgeolekule ja põhiseaduslikule korrale, siis võiks seadusandja välistada üksnes niisugused piiriülesed sidemed, mis sellise ohuga vahetumalt seonduvad. Ühe muudatusettepaneku järgi, mis eelnõule tehti, oleks seadusega sätestatud piirang olnud määratletud hoopis kitsamalt: usulisele ühendusele oleks keelatud juhendada sellisest välismaise isiku otsusest, mis ise eraldi võetuna kujutab ohtu Eesti riigi julgeolekule, põhiseaduslikule või avalikule korrale, toetab sõjalist agressiooni või kutsus üles sõjale, terrorikuriteole või muul viisil relvajõu kasutamisele või vägivaldale. Juhtivkomisjon jättis selle muudatusettepaneku arvestamata. Nähtavasti soovis seadusandja hõlmata lisaks konkreetsetele otsustele ka muid sidemeid, ent nendegi seas olnuks võimalik eristada niisuguseid, mis haakuvad konkreetsemalt seaduse eesmärgiga."

Vaadates muudatusi, millega võeti seadus uuesti vastu, ilmneb ühemõtteliselt, et Teie kriitikat ei võetud sisuliselt arvesse. Põhiseadusvastasuse kõrvaldamise asemel tehti eelnõusse vaid kosmeetilisi muudatusi. Seejuures esitas Keskerakonna fraktsioon ka eelnõu uuesti arutamisel muudatusettepaneku, mis võimaldaks eelnõud kohendada vastavalt Teie antud suunisele ja põhiseadusvastasus kõrvaldada, ent see lükati kõrvale.

Seetõttu iseloomustavad uuesti vastu võetud seadust endiselt täpselt samad probleemid, mille tõttu jätsite selle aprillis välja kuulutamata. Seadusest võeti küll välja julgeolekuhuks arvatud välismaisest isikust juhendumise keeld, ent jäeti alles keeld, et usulised ühendused ei või olla sellise välismaise isikuga põhikirjaliselt seotud. Vähimalgi määral ei ole arvestatud Teie kriitikaga, et lubatavaks võiks pidada üksnes selliste piiriüleste sidemete lõpetamise nõudmist, mis seonduvad vahetult julgeolekuohtudega. Seejuures ei ole ühtegi fakti, millest nähtuks, et EKÕK ja Pühtitsa kloostri kanoonilised sidemed oleks kätkenud mingisuguseidki julgeolekuohte.

Niisiis säilitati väga laia ulatuse ja absoluutse iseloomuga nõudmine, et EKÕK ja Pühtitsa klooster peavad tingimusteta katkestama oma senised kanoonilised sidemed ja seda nõudmist tagatakse jätkuvalt sundlõpetamise ähvardusega (vt KiKoS § 16 lg 3 p 1). Just see nõudmine on olnud algusest peale kogu kõnealuse seadusandliku projekti eestvedajate tegelikuks eesmärgiks, mida on varjatud julgeoleku ja põhiseadusliku korra kaitsmise retoorikaga. Niisugusest eesmärgist lähtuvat usuvabaduse piirangut ei saa aga pidada põhiseadusega kooskõlas olevaks, sest otsustamine oma enesekorralduslike küsimuste üle on tuumne osa usu- ja ka ühinemisvabadusest, millesse sekkumiseks puudub riigil õigus.

Oluline on toonitada sedagi, et seaduseelnõu võeti Riigikogu poolt uuesti vastu hoolimata tõsiasjast, et nii eelnõu uuesti arutamise teisel kui ka kolmandal lugemisel peetud kõnes juhtisin selgesõnaliselt Riigikogu liikmete tähelepanu 12. mai 2025 õiguskomisjoni istungil Vabariigi Presidendi Kantseleid esindanud pr Mall Grambergi poolt antud kinnitusele, et just kanooniliste sidemete katkestamise nõudmine on vaidluse tuum ning et seetõttu säilib põhiseadusvastasus, kui sellest kategoorilisest nõudmisest ei taganeta.* Seega teadsid kõik Riigikogu liikmed, et ka muudetud kujul oli eelnõu endiselt põhiseadusega vastuolus.

Õigusriigis ei või julgeoleku tagamise loosungi all usuvabaduse tuumani tungivate nõudmistega kirikuid ja kloostreid riiklikele nõudmistele allutada, ilma et nad oleksid teinud midagi reaalselt Eesti Vabariigi julgeolekut ohustavat ja ka ilma et neist nähtuks mingigi reaalne julgeolekuoht. Vastupidise praktika juurdumisel, mis võimaldab põhiseaduslikke õigusi piirata pelgalt ebamääraste viidetega võimalikele tulevastele julgeolekuohtudele, ilma et need piirangud peaks olema reaalselt vajalikud, ei saa aga ükski isik ega organisatsioon tunda end Eestis turvaliselt. Niisugusel juhul eemaldub Eesti riigikorraldus suurte sammudega õigusriikluse ja vaba ühiskonna ideaalidest.

Pidades silmas kõike eelnevalt toonitatut, samuti asjaolu et põhiseaduse §-i 130 kohaselt ei tohi usuvabadust ka julgeolekukaalutlusest lähtuvalt piirata isegi sõjaseisukorra ajal, ning ka minu 9. aprilli 2025 pöördumises esitatud argumente, kordan palvet, et jätaksite seaduse taas välja kuulutamata.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Varro Vooglaid
Riigikogu liige

* Väljavõte 12.05.2025 õiguskomisjoni istungi protokollist: "V. Vooglaid uuris, et kui seadusest välja võtta juhendumise aspekt, nagu ka siseministeeriumi esindaja välja pakkus, siis kas sellisel juhul jõutakse lahenduseni, mis oleks presidendi hinnangul kooskõlas põhiseadusega või ei saa ka sellistel tingimustel niisugust nõudmist esitada. Arvestades, et sisuliselt jääb ka siis alles tuumne nõudmine, et Eesti Kristlik Õigeusu Kirik ja Pühtitsa klooster peavad oma kanoonilised sidemed katkestama. Mall Gramberg vastas, et nagu ka varem esile toodud, ongi just kanooniliste sidemete piiramise või katkestamise nõue selle vaidlusküsimuse tuum."